

7464

STORIE UNIVERSALĂ „N. IORGA“

G. I. BRĂTIANU

NICOLAE IORGA

APĂRĂTOR AL DREPTURILOR ROMÂNEȘTI

BUCUREȘTI

1943

TW 119
[33052]
D

93/498
72b.

NICOLAE IORGA
APĂRĂTOR AL DREPTURILOR ROMÂNEȘTI

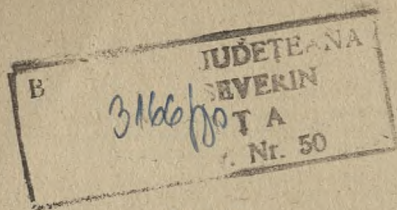
INSTITUTUL DE ISTORIE UNIVERSALĂ „N. IORGA“

G. I. BRĂTIANU

NICOLAE IORGA
APĂRĂTOR AL DREPTURILOR ROMÂNEȘTI
(ȘEDINȚA DE DESCHIDERE A ANULUI ACADEMIC,
DIN 6 DECEMBRIE 1942)

BUCUREȘTI
1943

1867
Do.

După cum v'am anunțat anul trecut la aceeași dată, cu prilejul redeschiderii Institutului de Istorie Universală « Nicolae Iorga », ziua Sf. Nicolae a rămas ziua în care așezământul ce îi poartă numele și se străduiește să-i continue opera, își ține adunarea anuală, pentru a expune rezultatele activității sale și programul ce și l-a stabilit pentru anul în curs.

În dezvoltarea acestei activități trebuie de sigur să ținem seamă de vremurile de război în care trăim — « cumplite vremi, spunea odată cronicarul, de mare cumpănă pământului nostru și nouă » — ale căror greutatea mereu sporite au stânjenit munca noastră în aceeași măsură, ca cea a tuturor așezămintelor de cultură.

Totuși la capătul acestui an care s'a încheiat în condiții atât de grele, putem avea conștiința datoriei împlinite, atât față de amintirea neuitatului întemeietor al Institutului, cât și de cerințele misiunii științifice ale ctitoriei sale.

I

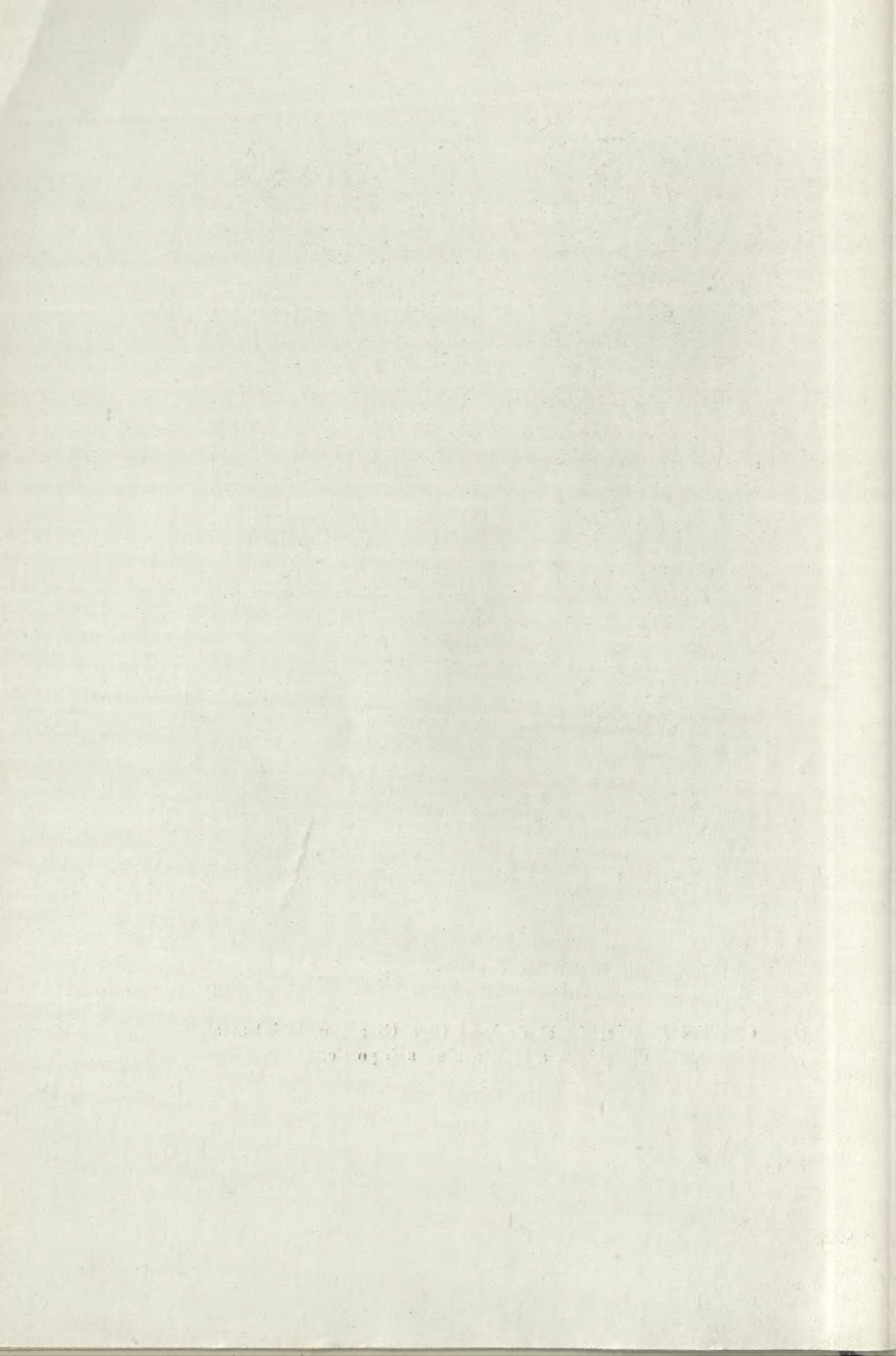
Clădirea în care ne adăpostim a fost nu numai reparată, înlăturându-se și ultimele urme ale cutremurului și altor vicisitudini de acum doi ani prin

grija statornică a administratorului nostru, d-l Prof. Chițescu, dar se găsește împodobită cu frumoasele fresce pe cari le-ați putut vedea la intrare și a căror «desvelire» — simbolică — o facem cu acest prilej. Ele se datoresc inițiativei d-lui Arhitect Petre Antonescu, ziditorul acestui lăcaș și generozității d-nei Olga Greceanu, care le-a desemnat și zugrăvit cu mâna ei, în timpul verii, ducând la bun sfârșit o lucrare ce nădăjduim că va putea rămâne viitorului ca o operă de artă și o minunată ilustrare a scrierilor lui Nicolae Iorga. Una din ele înfățișează într'adevăr cucerirea Daciei și «sigiliul Romei» pe care-l aminteste unul din volumele Istoriei Românilor, iar cealaltă desfășoară alaiul învingător al intrării lui Mihai Vodă în Alba-Iulia, a Viteazului despre a cărui domnie marele istoric a scris de atâtea ori nepieritoare pagini. Să-mi fie îngăduit să aduc autoarei expresiunea întregii noastre recunoștințe, pentru lucrarea ce ne rămâne, ca și pentru modul deosebit de generos în care a înțeles să o aducă la îndeplinire.

Ne mai rămâne să întregim inscripția de pe fațadă cu numele lui Nicolae Iorga și să așezăm la un loc cuvenit statuia de piatră, de o ciudată înfățișare barbară, pe care generalul Comandant al Corpului de Cavalerie a binevoit a ne-o trimite dela Melitopol, de lângă îndepărtatul țărm al Mării de Azov, ca o amintire a campaniei vitezelor noastre armate și o contribuție la studiul antichităților din Rusia de Miază-zî.

« Sigiliul Romei », frescă de D-na Olga Greceanu, la intrarea
din stânga a Institutului, sub portic.

Biblioteca noastră care numără acum aproape 100.000 de volume, și-a continuat activitatea normală, primind un număr de cititori pe cari nu-i sperie depărtarea drumului. S'a terminat inventarierea revistelor, și prin truda bibliotecarelor noastre s'au introdus în fișiere în acest răstimp zece mii de fișe.

Vremurile nu sunt prielnice creșterii colecțiilor. Totuși, în afară de obișnuitele achizițiuni prin donații, schimburi sau cumpărări, au putut fi aduse, prin grija d-nei Costăchel, aproape trei mii de volume în limba rusă și ucrainiană, din depozitul constituit la Chișinău în timpul ocupației sovietice. Șase sute altele mai așteaptă acolo și sperăm să le putem aduce și pe ele cu învoirea Academiei Române. Ca urmare a unei achiziții sistematice de mari colecții de izvoare, a fost comandată colecția întreagă din *Monumenta Germaniae Historica*.

În fine pentru a isprăvi cu aceste probleme de gospodărie, am supus Onor. Minister al Culturii Naționale o modificare a regulamentului Institutului, care va îngădui o mai bună încadrare a personalului său, o lărgire a cadrelor de activitate prin numirea unor consilieri științifici, și în același timp va statornici rostul locuinței lui Nicolae Iorga, în deplin acord cu urmașii săi, păstrători ai ultimei sale voinți ce a pus temeliile acestui așezământ.

Activitatea științifică a Institutului s'a dezvoltat în două direcțiuni: conferințe și prelegeri și publicații.

Un ciclu de conferințe intitulat *Probleme românești în istoria universală* a adunat un public uneori numeros, cu toată greutatea comunicațiilor, în jurul următorului program:

Sâmbătă 7 Febr.	Prof. I. CONEA,	Poziția geopolitică a Statului român.
Sâmbătă 14 Febr.	E. GAMILLSCHEG, Prof. la Univ. din Berlin. Directorul Institutului german pentru știință București	Contribuții la istoria români- zării teritoriului nord-vestic daco-român.
Sâmbătă 21 Febr.	C. DAICOVICIU, Prof. la Universitatea din Cluj-Sibiu.	Date și concluzii ultime în problema continuității.
Sâmbătă 28 Febr.	Prof. ION MOGA,	Ardealul în politica și eco- nomia ungară.
Sâmbătă 7 Martie	MIHAIL BERZA, Subdirectorul Inst. de Ist. Univ. « N. Iorga ».	Cruciada, problemă euro- peană.
Joi 12 Martie	WILHELM WEBER, Prof. la Universitatea din Berlin	Poporul daco-getic.
Sâmbătă 28 Martie	GH. I. BRĂTIANU, Prof. la Univ. din București Directorul Inst. de Ist. Univ. « N. Iorga ».	Misiunea istorică a poporului român, privită de alți și de el însuși. ●

Un seminar de istorie slavă, încredințat conducerii d-lui Prof. Alexandru Eck, dela Universitatea din Bruxelles, care a binevoit a ne da concursul său, s'a ocupat în ședințele sale săptămânale cu problema formării proprietății agrare la popoarele slave și la Români. D-sa a mai desvoltat cu toată autoritatea competenței sale deosebite în aceste materii și un

curs liber de istorie comparată a instituțiilor, al cărui subiect în anul trecut a fost « *la tenure* ».

Este de regretat că aceste prelegeri nu au fost mai mult urmate de cercetătorii noștri, cari n'ar avea decât de câștigat din punctele de vedere noi pe cari le oferă totdeauna studiul comparat al organizărilor politice și sociale din vremuri și țări deosebite.

În ce privește publicațiile, fonduri mai însemnate în afară de subvenția Ministerului Culturii ne-au fost puse la dispoziție de Ministerul Propagandei, Banca Națională a României și acum în urmă de Casa Automă a Monopolurilor cărora le exprimăm încăodată mulțumirile noastre. Dacă nu vă putem înfățișa un mai mare număr de lucrări tipărite, aceasta se datorește greutății cu care lucrează Imprimeriile Statului, nevoite să facă față unor cerințe tot mai mari.

Pe lângă broșura închinată Amintirii lui Nicolae Iorga, cuprinzând cuvântările rostite la ședința inaugurală din anul trecut, am putut însă tipări, prin îngrijirea de fiecare clipă a subdirectorului nostru, d-l Mihail Berza, volumul din anul trecut din *Revue historique du Sud-Est Européen*, care s'a bucurat de colaborări valoroase române și străine și de o primire deosebit de bună în țară și în străinătate. Dintre colaboratorii străini ai acestui număr, amintim contribuțiile de un mare interes ale d-lui Prof. Eck și ale Păr. Laurent, directorul Institutului francez de studii bizantine, precum și ale d-lor Profesori A. M. Schneider dela Universitatea din Göttingen și Franz Babinger.

Intâiul fascicul al anului în curs e aproape gata de apariție. Vă prezintăm de asemenea volumul *Aus Rumäniens Frühzeit*, cuprinzând prelegerile ținute în primăvară la București de marele specialist al istoriei antice, Profesorul Wilhelm Weber dela Universitatea din Berlin. Avem sub tipar două din lucrările inedite ale lui Nicolae Iorga: *Oameni reprezentativi în purtarea războaielor*, ultimele sale lecții ținute la Școala Superioară de Război, și un volum de *Conferințe și prelegeri*.

Sunt pregătite pentru tipărire, fascicolul al 2-lea din 1942 din *Revue Historique du Sud-Est Européen*, *Probleme românești în Istoria Universală* care vor cuprinde textul românesc al conferințelor rostite aci anul trecut; două volume ale operei de sinteză a lui Nicolae Iorga, *Istoriologia*, adunate și revăzute de grija pioasă a d-rei Liliana Iorga, precum și al II-lea volum din *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles Ier*, îngrijit de d-na Costăchel.

În fine am putut isprăvi o carte a cărei nevoie mă preocupa de multă vreme și pe care am redactat-o deocamdată în limba franceză, în așteptarea versiunilor germane și italiene: *Origines et formation de l'unité roumaine*.

Cu această activitate Institutul pășește cu puteri sporite în noul an, în nădejdea că împrejurările îi vor îngădui să-și desvolte mai departe programul.

Vom relua, după Crăciun, conferințele noastre săptămânale, care vor fi consacrate *contribuției ro-*

mânești la istoria țărilor și popoarelor vecine. Ele vor fi urmate de o serie liberă, intitulată *Probleme de istorie universală*, pentru care vom face apel la specialiștii români și străini aflați în mijlocul nostru.

Comunicări de specialitate, a căror listă este în lucru, ne vor întruni de asemenea în ședințe lunare. D-l Eck a binevoit să ne promită continuarea unui seminar de istorie slavo-română, în care se vor studia imunitățile laice și bisericești la popoarele slave și la Români, și cursul său despre metoda comparată în studiul istoriei, care va avea loc ca și anul trecut, în sala Seminarului de Istorie Universală dela Facultatea de Litere.

În ce privește publicațiile, ele vor apărea într'o ordine de urgență determinată de natura conținutului.

Fără a părăsi o clipă criteriile de obiectivitate științifică ce stau la temelile disciplinei noastre, călăuziți de spiritul acelor părinți ai istoriei moderne, ale căror chipuri le veți privi în sala noastră de lectură — noi nu uităm totuși că ne aflăm într'unul din cele mai mari și grele războaie ce le-a purtat vreodată încercatul nostru neam. Noi avem mai mult decât oricine datoria de-a afirma că «nicio brazdă românească nu se uită», că drepturile veșnice ale poporului român, ce s'a știut întotdeauna opri dela poftă hrăpărețe și cuceriri deșarte, nu pot și nu vor fi nesocotite, în marginile firești în cari le-au înscris mileniile statornice ale trecutului său. În cadrul acestor preocupări, am socotit că se cuvine să așezăm

această şedinţă de deschidere sub semnul apărării drepturilor şi a pământului românesc.

Veţi vedea astfel adunate şi expuse, în sala noastră de lectură, toate lucrările ce au apărut în legătură cu aceste probleme, datorite directorilor şi colaboratorilor Institutului, dela înfiinţarea sa în anul 1937, până astăzi.

Ţinem într'adevăr să subliniem şi cu acest prilej rostul de căpetenie al aşezământului nostru în această privinţă. El moşteneşte de altfel o frumoasă tradiţie din opera şi viaţa însăşi a marelui său întemeietor.

II

Nu este de sigur în uriaşa activitate a lui Nicolae Iorga, problemă din istoria lumii sau din trecutul neamului său, care să nu-l fi oprit, căreia scrisul său bogat să nu-i fi închinat măcar câteva pagini. Dar de este în multiplele sale manifestări, prin grai sau prin scris, o lature statornică, una din acele « permanente » pe care încerca să le definească printre legile istoriei, este de sigur acea a cunoaşterii tuturor ținuturilor locuite de Români, a tuturor realităţilor geografice, etnice, istorice, din care se alcătueşte fiinţa însăşi a naţiunii noastre, prin care se definesc misiunea şi dreptul ei.

Pentru el, dreptul ţării şi al poporului român nu a fost niciodată o rece abstracţiune, o formulă juridică ce este cuprinsă doar în paragrafele unui instrument diplomatic. Istoricul ştie ce reprezintă tratatele, cari

nu pot statornici cumpăna schimbătoare a vremurilor decât pentru răgazul ce-l hotărâsc împrejurările și voința oamenilor. De asupra lor și dincolo de ele, el privește desfășurarea prin veacuri a destinului românesc, a chemării unui neam ce poate uneori fi întunecată de primejdii, după cum hotarele sale pot fi călcate de nedreptăți, fără ca aceste accidente să poată opri mersul său spre o așezare vrednică de puterile și de virtuțile sale, la marginile de Răsărit ale Europei și ale civilizației.

Pământul acesta, Iorga nu s'a mulțumit să-l măsoare pe hartă sau să-l privească la geam, din fuga trenului sau a automobilului. L-a străbătut cu pasul său de profet, dela o margine la cealaltă, dela munte la mare, dela Nistru la Tisa, din Sătmar până 'n Săcele și dela Dunăre la Hotin. A cules din el tot ce putea să-i dea graiul viu, viața umilă și neștiută a satelor valahe, la umbra zidurilor înegrite de cetăți și mănăstiri, în cari cuvântul său de vrăjitor învia deodată strălucirea de odinioară a voievozilor, înconjurați de măritul sfat al boierimii și de oștile viteze ale răzășilor și moșnenilor.

Să-l urmărim câteva clipe dincolo de hotarul Regatului de atunci, dealungul acestor popasuri de reculegere în care și-a întărit credința în dreptatea veacului ce va să vie.

Iată-l, la 1905, cercetând așezările neamului românesc în Basarabia, cea mai urgisită și uitată din provinciile locuite de neamul său:

« Sorocă, scrie el, cuibul vultanilor neamului meu, Nistru, apă sfințită cu atâta sânge care e întocmai ca acel ce mă însufletește acuma — Sorocă și Nistru, am trăit să vă văd... ».

Și îndată îl frământă întrebarea ce-l va urmări fără încetare până la capătul vieții sale pământești:

« Se va naște cândva în neamul nostru acel Făt-Frumos? Se vor înlătura vreodată acele « șapte hotare » care ne spârceie carnea sângerată? Vom fi vreodată laolaltă, toți noi aceștia, noi proștii și bunii și blânzii și supușii, dela Hustul Maramureșului până la această Sorocă a Nistrului? Doamne, Doamne! ».

Dar odată cu această dorință însetată de dreptate și adevăr, îi apare și primejdia care se ridică — în fiecare veac aceeași, din același colț al furtunilor. Pe o stradă a Chișinăului, privirea sa s'a oprit asupra desfășurării amenințătoare a puterii militare rusești:

« Toată zarea e prinsă de mulțimea mișcătoare, străbătută de fiorul baionetelor. Și această oaste, acești « Muscali » cum li se zice, și de Ruși, prin înaintarea lor puternică și greoaie apasă sufletul în același fel ca și marile clădiri de piatră pecetluite cu vulturul rășchirat, și, ca și la dânsle, se amestecă o întipărire de sălbătăcie ciudată, venită din locuri foarte depărtate. Barbari năvălitori, mulți, foarte mulți, având încă mai mulți, mii de mii, miriade în urmă, par că trec printre ziduri ciclopice și monumente de Faraoni, făcute cu munca robilor și legate cu sângele lor ».

• Incă odată, vizionarul a privit peste vremuri.

Ar trebui recitite mai des aceste rânduri, de acei cari încă mai cred, în ciuda evidenței, că noua ordine dela Răsărit poate fi astăzi altceva decât ce a fost ieri și întotdeauna: o uriașă mașină de război și de cucerire.

Iată-l acum trecând granița Bucovinei, în Suceava lui Ștefan pe care o calcă de aproape un veac și jumătate stăpânirea străină. Nu-l oprește mișcarea străzii în care roiesc atâtea neamuri și limbi deosebite: — «Ție îți pasă, îi spune conștiința sa românească, de biserici cu chipuri de bour și frumoase slove bătrâne de asupra ușilor... de frânturi de cetate pe culmea frământată cu sânge... Ferește-te de prihană, lasă hanurile, prăvăliile, străzile, grădinile și furișează-te spre locurile pe cari priveghează crucea ta veche răsăriteană, unde vorbește în glas de aramă clopotele tale turnate prin vremi ce nu se vor mai întoarce... Fii aci ca un hagiucucernic în Ierusalimul din vremea prigonirilor: el nu mergea la cadiu, la nazir, la căpeteniile ienicerilor, el nu se grămădea printre cumpărătorii bazarurilor... ci ținând umila lui făclie în mână, se ducea deadreptul cu o grabă înfrântă de simțul sfințeniei, către mormântul în care odihnise... Domnul și Dumnezeuul său ».

Vremurile ce nu se vor mai întoarce... și totuși, în noaptea Invierii, în pridvorul mănăstirii dela Putna, lângă mormântul slăvit al lui Ștefan, credința nebiruită îl răpește din nou pe aripele ei.

« Când însă nu se mai văzu din toate decât întunerecul, mișcarea neagră a mulțimilor, fâlfâirea pra-

purilor cu steagurile de umbră ale oștirii morților... când arama clopotelor... prinse a vui geamăt lung, în hohote de plâns, risipite asupra munților și văilor, zguduind ziduri, morminte și suflete, atunci se săvârși minunea. Aici, în noaptea care-i poate fi mantie, el era cu noi, Ștefan, Ștefan al nostru, Voevodul, Impăratul nostru cel drept, el și nu « Francisc Iosif întâielea ». Mergea cu noi în umbra nopții, între luminile cerului și luminile pământului, ducând după dânsul întreg întunerecul, pe aripile sale cari atingeau munții zărilor și depărtarea hotarelor noastre sângerate. Sfânt și Impărat al tuturor țărilor, al tuturor oamenilor Românimii, al tuturor ce cuminecă în această limbă. Și cântările sunau, și clopotele vuiau, și el ducea în fruntea tuturor vestea Invierii lui Dumnezeu, vestea învierii Dreptății.

Dar iată-l în 1906, cutreerând acum lăcașurile neamului românesc în Ardeal și în Țara Ungurească.

Întâiul său popas e lângă mormântul dela Rășinari: « Lângă biserica cea nouă din marele sat se vede, la drum, o bisericuță de îngropare, cu grilă de fier și doi lei paznici, unde jandarmii vin din când în când să zmulgă tricolorul dela vreo coroană nouă, pentru ca mortul să nu fie înfășurat în semnele deosebitoare ale neamului său. Puțină lume vine să-și amintească și să aducă mulțămită în acest loc de odihnă, sub înaltele dealuri, deasupra cărora se înalță departe munții. Aici doarme Șaguna ».

Drumul său îl duce până în creierul munților, unde, uitată pe semne de prigoanele stăpânirii, casa satului a rămas în limbă valahă « Primăria comunală ».

« Unde e prin aceste părți, se întreabă călătorul, trufașul Magyarország?... Aici totul este românesc, dela morții multor veacuri... până la mândrii ciobani cari nu cunosc deosebirea de graniță... Aici nu poți striga « Trăiască Româניה » fără ca munții să nu-ți prefacă strigătul în « Trăiască România ! ».

Oprindu-se o clipă lângă marea cruce de piatră, care înseamnă pe Câmpia dela Turda locul unde a fost răpus mișelește « cinstitul trup » al lui Mihai, « Mihai Vodă al nostru, care ne-a dat Ardealul », neobositul drumeț își îndreaptă pașii pe străzile Clujului, unde i se pare la început că « nu mai e loc și pentru acel neam oropsit al Valahilor, a cărui limbă chiar e privită aici ca o insultă... ».

« Dar nu e așa, adaugă el de îndată. Pe lângă Clujul care pofteste în prăvălii jidovește, care bate din pinteni nemeșeste, care-și fumegă fumurile funcționărește și-și zbiară zbieretele studentește, mai este unul, pe care-l afli și către gară, cu toate silințele de a goni din vileag căsuțele joase și puțurile cu cumpănă. Aici stă Româניה oropsită, trăind din economia câmpului, din mânatul cailor, din căraușie, din slugărit, și chiar din mici meșteșuguri... ».

Dar și la Bistrița, i se umple inima de nădejdea puterii și vitalității mereu sporite a neamului. Răsfoiește vechile cărți bisericești, culegând din ele în-

semnările naive în slova altor veacuri. « Intr'un loc popa One de pe la 1780 încheie cu această rugăciune în versuri:

« De-acum până în vecie
Mila Domnului să fie
Să ieşim din sărăcie ».

Şi cu mila Domnului sărăcia a încetat. În vreo treizeci de ani, Românii au zidit patruzeci de case de piatră şi ei au astăzi a cincea parte din hotar... Puţini ar vorbi astăzi ca acel primar de acum câţiva ani, care se jura că sub administraţia sa toaca românească nu va fi lăsată să-i sune la urechi un cântec de peire. Toaca românească sună însă acum în auzul tuturor, iar în casa acelui om, vândută la mezat, locuieşte avocatul Onişor ».

Mai departe, în depărtările Maramureşului, ne povesteşte hazliu, cum « fiindcă mergem în trăsură, fiindcă facem călătoria într'o zi de Duminică, fiindcă eu am barbă în ţara popilor raşi şi port cojoc... fiindcă D. Onişor are ochelari, cădem şi noi sub atingerea batjocurilor ». Li ameninţă de-a călare păstoriţa cu băţul, nevestele îi iau în râs când întreabă de biserică, iar copiii îi huiduiesc, drept « aştia cari vin dela Bucovina » ca alţi oaspeţi de Sâmbătă. Dar şi în hula care îl întâmpină, el vede tresărind instinctul de apărare al celui mai vitreg colţ de viaţă românească.

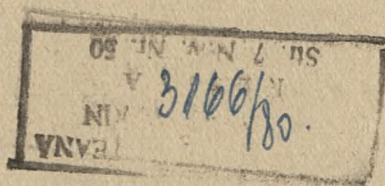
Intors din călătoria sa în jurul tuturor marginilor pământului strămoşesc, Nicolae Iorga îşi deapănă

acum amintirile, înnoadă firele vremii ce o trăiește cu acele ale îndepărtatului trecut. Asupra cărei pagini ar putea el stăruii mai mult decât acelei ce întrunește în jurul unui singur chip năzuințele și nădejtile tuturor ținuturilor și tuturor vremurilor, a singurului Domnitor ce le-a strâns până atunci pe toate în măreția avântului și a stăpânirii sale?

Încă mai de mult într'o Conferință la Ateneu se oprise la *Luptele Românilor cu Turcii dela Mihai Viteazul încoace*. Dar le privise atunci cu judecata mai cumpănită și mai rece a istoricului de școală nouă: « In frumoasa noastră situație din sec. al XVII-lea trebuie de făcut parte lui Mihai Viteazul. El slăbise pe Turci, el reabilitase bărbăția poporului său, el atrăsese privirile Răsăritenilor asupra noastră prin focul care-l aprinsese la Dunăre. Pentru gloria lui e destul și spiritul său se poate odihni liniștit. De ce să inventăm în trecut un erou pentru marile ideale ale neamului nostru? Când ceasul idealelor acelora va bate, eroul va veni dela sine ».

Dar odată ce a privit pământul și locurile în care s'a desfășurat aievea drama măririi și căderii învingătorului dela Șelimber, el nu-și mai poate stăpâni porunca inimii:

« Și când el e din poporul meu răspândit și astăzi sub toate stăpânirile străine, apăsător de o nedreptate care pe unele locuri e mai veche de o mie de ani, când el a încunjurat pentru totdeauna cu strălucire numele nostru și l-a buciurnat în lumea largă din

buciumele lui de război, când printr'însul s'a săvârșit odată — *singura* dată — uimitoarea minune a strângerii noastre laolaltă supt același steag de biruință pe care-l vedem iarăși fluturând asupra-ni în cele mai nebune și mai sfinte visuri ale noastre, cum aș putea să nu închin prinosul smeritei mele iubiri Străbunului ! ».

Și cine ar tăgădui că dincolo de litera nu totdeauna sigură a izvoarelor, de povestirile adesea altoite cu ură și patimă ale contimporanilor, calea spre adevăr nu o luminează mai bine sentimentul adânc al vieții, în care trecutul, prezentul și viitorul sunt doar filele aceleiași cărți !

Mai târziu, în ceasul de împlinire — al doilea din aproape două milenii — al năzuințelor de ieri, de astăzi și de totdeauna, privirea istoricului se întoarce din nou asupra isprăvilor aceleia ce a fost printre veacuri premergătorul, fie și de o clipă, a Intregirii :

« Și totuși *a cercat*. Și a izbutit măcar pentru câțva timp. Intr'un sens a izbândit definitiv — ceea ce nu vedem decât acum — pentrucă e indiferent din punct de vedere mai general dacă o acțiune ajunge la capăt în momentul chiar când se încearcă, ori dacă-i trebuie, cu desvoltarea înceată a stării de spirit odată create, veacuri pentru a birui... »

Asemenea deciziuni sunt creatoare de forțe nouă prin aceea că răscolesc adâncurile incalculabile ale sufletelor omenеști, cari nu dau tot ce pot da decât supt cremenea izbirii eroice și miraculoase. Suma ce se

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba-Iulia, frescă de D-na Olga Greceanu, la intrarea din dreapta a Institutului, sub portic.

constată la sfârșit e totdeauna cu mult mai mare decât a tuturor elementelor calculabile. Puterile de zeu cari zac și în cel mai umil dintre oameni se deslănțuiesc la chemările celor ce nu se tem de nimic, nici de înfrângere, odată ce la mijloc a fost o luptă, și nicio nenorocire nu poate anula ceea ce s'a trezit printr'însa, și dela sine își va face drumul peste zile, peste ani, peste veacuri. Nicio diplomatie nu-și poate târî cumințenia după măreața înaintare a unor asemenea elementare forțe ».

Nicolae Iorga nu știa la data la care rostea această judecată, că asemenea și în termeni aproape identici definise rosturile lui Mihai Vodă acela care luase hotărîrea de a trimite armatele României prin aceleași pasuri ale Carpaților în războiul de eliberare și întregire.

« De ce, se întreba la începutul lui August 1916 Ion I. C. Brătianu, pilda și chipul lui Mihai Viteazul sunt mai vii astăzi în poporul nostru, decât chiar figura lui Ștefan cel Mare? Fiindcă a dat o formă reală aspirațiilor noastre... Nu știu cum se va desfășura războiul, putem să fim învingători, putem avea soarta Serbiei, dar vom fi confirmat în mod imprescriptibil, drepturile noastre asupra pământului nostru ».

Minunate temeuri comune ale gândirii și ale sentimentului, care dincolo de învrăjbirile de moment și de rivalitățile de partid, strângeau într'un singur mănunchiu, la ceasul de cumpănă și de hotărîre, toate energiile unei generații de ctitori, despre care

Regele Ferdinand putea spune, în clipa biruinții: « Azi când vedem... săvârșită clădirea ce Mihai Viteazul începuse, aduc prinosul meu de recunoștință tuturor acelor, cari în toate colțurile unde sună dulcele grai românesc, au pus sufletul și puterile lor în slujba idealului național ».

Iată însă că roata ursitei s'a întors încăodată și că dovada a fost făcută, că încă nu s'au adunat destule jertfe pe altarul zeilor, că încă nu s'a strâns destulă suferință spre a urni din cale piedecile ce opresc dreptatea deplină a neamului românesc. Dar aceste împrejurări nu ne pot clinti. Nicolae Iorga a spus-o de mult: « În trecutul nostru mulți oameni au suferit. Dacă suntem ceva, noi suntem ceva numai prin suferința lor. Toate puterile noastre nu sunt altceva decât jertfa lor, strânsă laolaltă și prefăcută în energie ».

Soarta statornicește fiecăruia rosturi deosebite. În marea luptă a generației întregirii, unora le-a dat să călăuzească oștile cu spada lor biruitoare, altora să îndrumeze cu chibzuință și neînfrântă hotărîre legăturile din afară ale țării, spre recunoașterea întreagă a drepturilor ei.

Lui Nicolae Iorga i-a hărăzit să fie proorocul dreptății noastre: în viață să-i mărturisească temeiul prin graiul și prin scrisul său; iar în ceasul morții prin mucenicia sa.

Și de aceea în vremuri ca aceste, când mândria ce o avem de vitejia românească se amestecă cu atâta

durere a sângelui ce a curs și a nedreptății ce încă nu a fost răpusă — ne întoarcem ca la un izvor veșnic proaspăt de nădejde și de încredere la cuvintele prin care, în alte zile de încercare, Nicolae Iorga își încheia cuvântarea în pragul împlinirii:

« Undeva... în codrii Vasluiului, este o bisericuță frumoasă de lemn de stejar, în care ai crede că s'au cuprins numai țăranii din vecinătate. În această bisericuță, acum trei sute de ani, Vasile Lupu, izgonit de Tătari, s'a strâns cu familia sa și cu toți boierii și a înălțat în fiecare zi de sărbătoare rugăciuni către Dumnezeu. Vremea a trecut. Tătarii s'au dus, dreptatea fiind a lui Dumnezeu, care este creștin, bun și milos și dă biruință celui drept.

Pe pământul curățit de hoarde și astăzi însă în adâncul codrilor stă bisericuța de stejar, înfățișând în ea o învățătură așa de mare. Ea ne spune astăzi, când alte hoarde au năvălit granițele și ni-au călcat pământul nostru cel sfânt: ...să păstrăm cu scumpătate sămânța de credință, și vom vedea și noi la rândul nostru dispărând negura stăpânirii străine și vom putea zice ca Petru Rareș, fiul lui Ștefan, că « vom fi iarăși ce am fost, și încă mai mult decât atât ».

MONITORUL, OFICIAL, ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1943

C. 19.401.

5